

Kołysanie poprzeczne zestawu kołowego podczas wężykowania w torze (5)

Praca zawiera analizę kinematyki toczącego się zestawu kołowego. Szczególną uwagę zwrócono na jego kołysanie poprzeczne w torze w sytuacji, gdy podczas toczenia się zostanie on odchylony o pewien kąt od prostopadłej do podłużnej symetrii toru.

Najpierw rozpatrzono kinematykę zestawu kołowego o stożkowych obręczach kół na torze krawędziowym.

Następnie uogólniono wyniki na przypadek zestawu kołowego o wklęsłych bieżniach kół toczącego się po torze o wypukłych główkach szyn.

Część V

USTALENIE WZORÓW DLA ZESTAWU KOŁOWEGO W POŁOŻENIU ŚRODKOWYM W TORZE, OBRÓCONEGO O PEWIEN KĄT WOKÓŁ LINII PIONOWEJ PRZECHODZĄCEJ PRZEZ JEGO ŚRODEK CIĘŻKOŚCI

1. Wstęp

Dokładne zbadanie wpływu poprzecznego kołyszącego ruchu zestawu kołowego na przebieg jego wężykowania podczas jazdy wzdłuż kierunku toru wymaga analizy i ustalenia formalnych zależności dla różnych możliwych położen zestawu kołowego względem toru.

W niniejszej pracy przedstawiono wzory ustalone dla zestawu kołowego, który znajduje się w położeniu środkowym w torze i jest on obrócony o pewien kąt wokół linii pionowej przechodzącej przez jego środek ciężkości.

W celu uproszczenia rozważań zestaw kołowy o stożkowych bieżniach zastąpiono bistożkiem symetrycznym o identycznym kącie stożkowatości δ_0 , jaki występuje na zestawie kołowym.

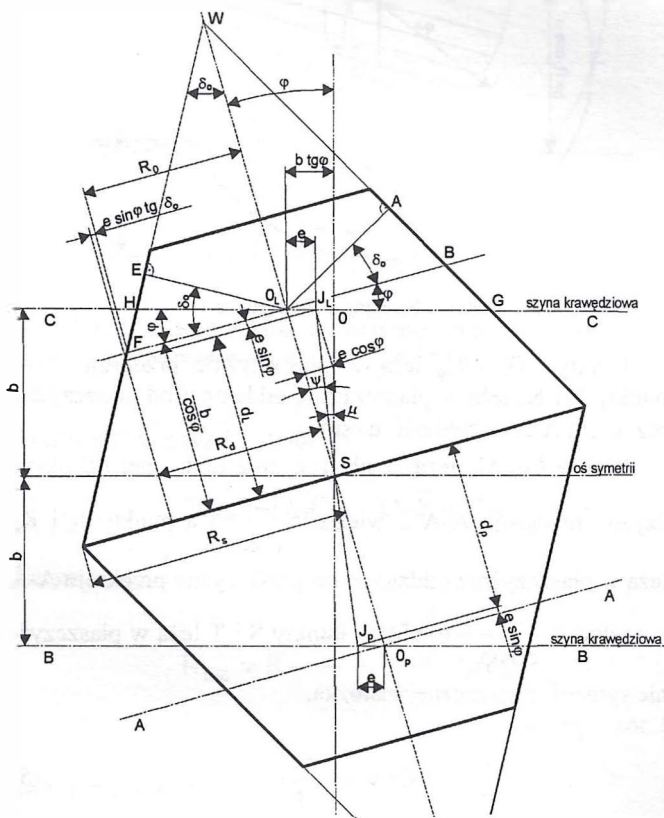
Artykuł jest kontynuacją prac przedstawionych w [1, 2, 3, 4], wykonywanych w ramach projektu badawczego KBN nr 9T 12C 02116 pt. „Nowa koncepcja skrajni kinematycznej pojazdów szynowych”.

2. Przedstawienie geometryczne rozpatrywanego położenia

Badane położenie jest przedstawione na rys.1, a jego przekroje na rys. od 2 do 5.

Niech kąt skośnego ustawienia bistożka w torze wynosi „ φ ”, stożkowatość „ δ_0 ” - połowa odległości pomiędzy krawędziami toczenia się bistożka po torze „ b ”, a promień koła, będącego przekrojem poprzecznym bistożka oddalonym o „ b ” od środka bistożka, niech będzie „ R ”. Oznacza to, że promień podstawy bistożka wynosi R_s , którego wartość wynosi:

$$R_s = R + b \cdot \operatorname{tg} \delta_0 \quad (1)$$

Rys.1. Bistożek ustawiony skośnie w torze krawędziowym

Punkty O_L , J_L , J_P , O_P , S , W , A , B , E , F , G i H leżą w płaszczyźnie poziomej oddalonej o R od płaszczyzny główek szyn.

$$R_O = \overline{O_L F} = R_S - \overline{SO_L} \cdot \operatorname{tg} \delta_0 =$$

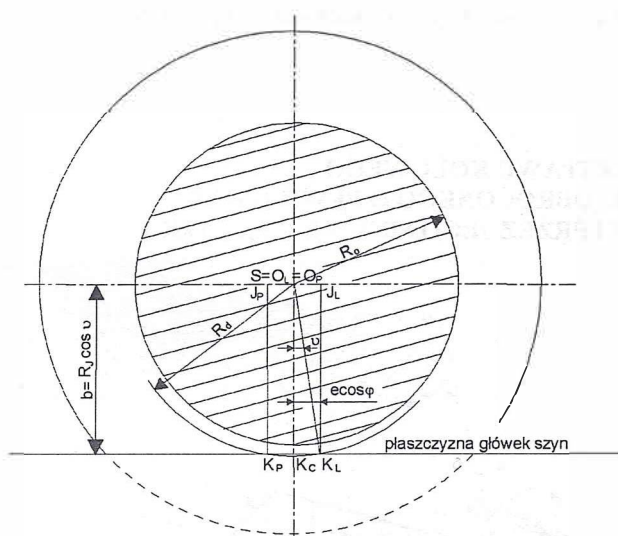
$$= R + b \cdot \operatorname{tg} \delta_0 - \frac{b}{\cos \varphi} \cdot \operatorname{tg} \delta_0 = R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2}}{\cos \varphi} \cdot \operatorname{tg} \delta_0 \quad (2)$$

Z kolei

$$R_d = R_O + e \cdot \sin \varphi \cdot \operatorname{tg} \delta_0 = R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2}}{\cos \varphi} \cdot \operatorname{tg} \delta_0 + e \cdot \sin \varphi \cdot \operatorname{tg} \delta_0 \quad (3)$$

Występuje też zależność

$$\operatorname{tg} \mu = \frac{J_L O}{b} = \frac{O_L O - O_L J_L}{b} = \frac{b \cdot \operatorname{tg} \varphi - e}{b} = \operatorname{tg} \varphi - \frac{e}{b} \quad (4)$$

Rys.2. Przekrój A-A z rysunku 1

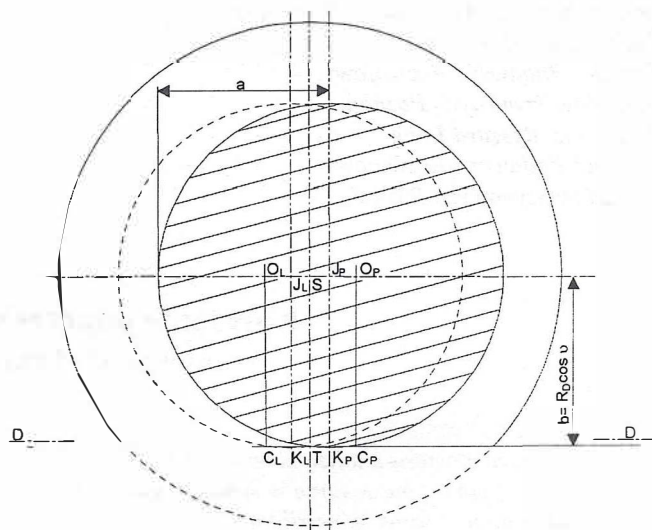
Punkty O_p i C_p leżą w płaszczyźnie przekroju A-A, punkty J_p i K_p leżą w płaszczyźnie oddalonej od płaszczyzny przekroju A-A o wielkość $e \cdot \sin \varphi$.

Punkty O_l i C_l leżą w płaszczyźnie oddalonej od płaszczyzny przekroju A-A o wielkość $\frac{2b}{\cos \varphi}$, a punkty J_l i K_l leżą w płaszczyźnie oddalonej od płaszczyzny przekroju A-A o wielkość $\frac{2b}{\cos \varphi} - e \cdot \sin \varphi$. Punkty S i T leżą w płaszczyźnie symetrii poprzecznej bistożka.

$$\sin v = \frac{e \cdot \cos \varphi}{R_d} \quad (5)$$

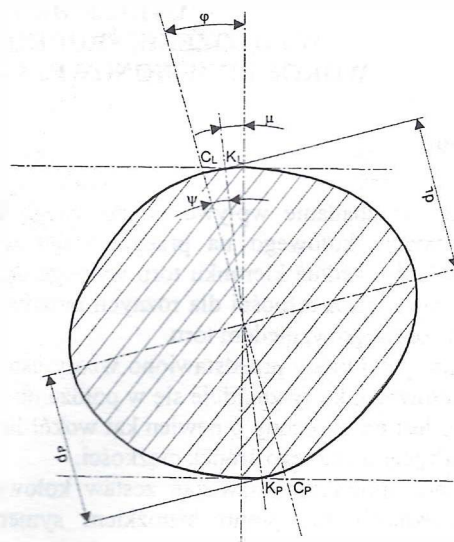
Punkty O_p, J_p, C_p i K_p leżą w płaszczyźnie przekroju B-B, natomiast punkty O_l, J_l, C_l i K_l w płaszczyźnie oddalonej od płaszczyzny przekroju B-B o wielkość $2b$.

Punkty S i T leżą w płaszczyźnie symetrii podłużnej toru.

Rys.3. Przekrój B-B z rysunku 1

Przekrój D-D z rys.3 wygląda następująco:

Rys.4. Przekrój D-D z rysunku 3

$$d_L = d_p = d = \frac{b}{\cos \varphi} - e \cdot \sin \varphi \quad (6)$$

W przekrojach C-C i B-B stożek jest elipsą. Półosie tej elipsy wyznaczmy w następujący sposób:

$$\overline{O_L F} = \overline{O_L B} = R_O = R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2}}{\cos \varphi} \cdot \operatorname{tg} \delta_0$$

(patrz wzór 2)

Z rysunku 1 wynikają zależności:

$$\text{Kąt } AO_L G = \delta_0 + \varphi$$

$$\text{Kąt } EO_L H = \delta_0 - \varphi$$

$$\overline{O_L A} = \overline{O_L B} \cdot \cos \delta_0 = \left(R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2} \cdot \operatorname{tg} \delta_0}{\cos \varphi} \right) \cdot \cos \delta_0 \quad (7)$$

$$\overline{O_L G} = \frac{\overline{O_L A}}{\cos(\delta_0 + \varphi)} = \frac{\left(R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2} \cdot \operatorname{tg} \delta_0}{\cos \varphi} \right) \cdot \cos \delta_0}{\cos(\delta_0 + \varphi)} \quad (8)$$

$$\overline{O_L E} = \overline{O_L F} \cdot \cos \delta_0 = \overline{O_L A} = \left(R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2} \cdot \operatorname{tg} \delta_0}{\cos \varphi} \right) \cdot \cos \delta_0 \quad (\text{patrz 7})$$

$$\overline{O_L H} = \frac{\overline{O_L E}}{\cos(\delta_0 - \varphi)} = \frac{\left(R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2} \cdot \operatorname{tg} \delta_0}{\cos \varphi} \right) \cdot \cos \delta_0}{\cos(\delta_0 - \varphi)} \quad (9)$$

$$\begin{aligned} \overline{GH} = \overline{O_L G} + \overline{O_L H} = & \frac{\left(R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2} \cdot \operatorname{tg} \delta_0}{\cos \varphi} \right) \cdot \cos \delta_0}{\cos(\delta_0 + \varphi)} + \\ & + \frac{\left(R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2} \cdot \operatorname{tg} \delta_0}{\cos \varphi} \right) \cdot \cos \delta_0}{\cos(\delta_0 - \varphi)} \end{aligned}$$

co po przekształceniach daje

$$\overline{GH} = 2 \cdot \left(R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2} \cdot \operatorname{tg} \delta_0}{\cos \varphi} \right) \cdot \frac{\cos^2 \delta_0 \cdot \cos \varphi}{\cos(\delta_0 + \varphi) \cdot \cos(\delta_0 - \varphi)} \quad (10)$$

Duża półoś elipsy wynosi

$$a_{el} = \frac{\overline{GH}}{2} = \left(R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2} \cdot \operatorname{tg} \delta_0}{\cos \varphi} \right) \cdot \frac{\cos^2 \delta_0 \cdot \cos \varphi}{\cos(\delta_0 + \varphi) \cdot \cos(\delta_0 - \varphi)} \quad (11)$$

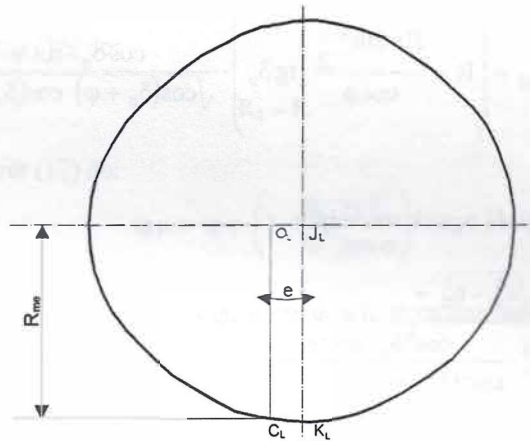
Odcinek e wynosi

$$\begin{aligned} e = \overline{O_L J_L} = \overline{O_L G} - a_{el} = & \frac{\left(R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2} \cdot \operatorname{tg} \delta_0}{\cos \varphi} \right) \cdot \cos \delta_0}{\cos(\delta_0 + \varphi)} - \\ & - \left(R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2} \cdot \operatorname{tg} \delta_0}{\cos \varphi} \right) \cdot \frac{\cos^2 \delta_0 \cdot \cos \varphi}{\cos(\delta_0 + \varphi) \cdot \cos(\delta_0 - \varphi)} \end{aligned}$$

co po przekształceniach daje

$$e = \left(R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2} \cdot \operatorname{tg} \delta_0}{\cos \varphi} \right) \cdot \frac{\sin \delta_0 \cdot \cos \delta_0 \cdot \sin \varphi}{\cos(\delta_0 + \varphi) \cdot \cos(\delta_0 - \varphi)} \quad (12)$$

Małą półoś elipsy wyznaczmy następująco:

Rys.5. Przekrój bistożka dokonany płaszczyzną odchyloną od prostopadłej do jego osi podłużnej o kąt φ

Przekrój C-C z rys.1, gdzie:

$$R_{me} = \overline{O_L C_L} = \overline{O_L F} = R_0$$

Zatem

$$R_{me} = R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2} \cdot \operatorname{tg} \delta_0}{\cos \varphi}$$

(patrz wzór 2)

Dla $y = e$ jest $z = R_e = R_0$.

Z równania elipsy mamy:

$$\frac{e^2}{a_{el}^2} + \frac{R_0^2}{b_{el}^2} = 1$$

Stąd

$$e^2 \cdot b_{el}^2 + R_0^2 \cdot a_{el}^2 = a_{el}^2 \cdot b_{el}^2$$

co daje

$$b_{el}^2 = R_0^2 \cdot \frac{a_{el}^2}{a_{el}^2 - e^2}$$

Podstawiając tu (11) oraz (12), a także (2), otrzymamy

$$b_{el}^2 = R_0^2 \cdot \frac{R_0^2 \cdot \frac{\cos^4 \delta_0 \cdot \cos^2 \varphi}{\cos^2(\delta_0 + \varphi) \cdot \cos^2(\delta_0 - \varphi)}}{R_0^2 \cdot \frac{\cos^4 \delta_0 \cdot \cos^2 \varphi}{\cos^2(\delta_0 + \varphi) \cdot \cos^2(\delta_0 - \varphi)} - R_0^2 \cdot \frac{\sin^2 \delta_0 \cdot \cos^2 \delta_0 \cdot \sin^2 \varphi}{\cos^2(\delta_0 + \varphi) \cdot \cos^2(\delta_0 - \varphi)}}$$

co po uproszczeniu daje

$$b_{el} = R_{OL} \frac{\cos \delta_0 \cdot \cos \varphi}{\sqrt{\cos(\delta_0 + \varphi) \cdot \cos(\delta_0 - \varphi)}}$$

Podstawiając tu (2), otrzymamy

$$b_{el} = \left(R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2} \cdot \operatorname{tg} \delta_0}{\cos \varphi} \right) \cdot \frac{\cos \delta_0 \cdot \cos \varphi}{\sqrt{\cos(\delta_0 + \varphi) \cdot \cos(\delta_0 - \varphi)}} \quad (13)$$

Odległość ogniskowa elipsy

$$c_{el} = \sqrt{a_{el}^2 - b_{el}^2} = \sqrt{R_0^2 \cdot \frac{\cos^4 \delta_0 \cdot \cos^2 \varphi}{\cos^2(\delta_0 + \varphi) \cdot \cos^2(\delta_0 - \varphi)} - R_0^2 \cdot \frac{\cos^2 \delta_0 \cdot \cos^2 \varphi}{\cos(\delta_0 + \varphi) \cdot \cos(\delta_0 - \varphi)}}$$

co po przekształceniach daje

$$c_{el} = \left(R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2} \cdot \operatorname{tg} \delta_0}{\cos \varphi} \right) \cdot \frac{\cos \delta_0 \cdot \cos \varphi \cdot \sin \varphi}{\cos(\delta_0 + \varphi) \cdot \cos(\delta_0 - \varphi)} \quad (14)$$

Mimośród liczbowy elipsy

$$\varepsilon_{el} = \frac{c_{el}}{a_{el}} = \frac{\left(R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2} \cdot \operatorname{tg} \delta_0}{\cos \varphi} \right) \cdot \frac{\cos \delta_0 \cdot \cos \varphi \cdot \sin \varphi}{\cos(\delta_0 + \varphi) \cdot \cos(\delta_0 - \varphi)}}{\left(R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2} \cdot \operatorname{tg} \delta_0}{\cos \varphi} \right) \cdot \frac{\cos^2 \delta_0 \cdot \cos \varphi}{\cos(\delta_0 + \varphi) \cdot \cos(\delta_0 - \varphi)}}$$

Stąd

$$\varepsilon_{el} = \frac{\sin \varphi}{\cos \delta_0} \quad (15)$$

Po podstawieniu (12) do (3), otrzymamy

$$R_d = R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2} \cdot \operatorname{tg} \delta_0}{\cos \varphi} + \left(R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2} \cdot \operatorname{tg} \delta_0}{\cos \varphi} \right) \cdot \frac{\sin \delta_0 \cdot \cos \delta_0 \cdot \sin \varphi}{\cos(\delta_0 + \varphi) \cdot \cos(\delta_0 - \varphi)} \cdot \sin \varphi \cdot \operatorname{tg} \delta_0,$$

co daje

$$R_d = \left(R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2} \cdot \operatorname{tg} \delta_0}{\cos \varphi} \right) \cdot \left[1 + \frac{\sin^2 \delta_0 \cdot \sin^2 \varphi}{\cos(\delta_0 + \varphi) \cdot \cos(\delta_0 - \varphi)} \right] \quad (16)$$

Podstawiając (12) do (4) otrzymamy

$$\operatorname{tg} \mu = \operatorname{tg} \varphi - \frac{R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2} \cdot \operatorname{tg} \delta_0}{\cos \varphi}}{b} \cdot \frac{\sin \delta_0 \cdot \cos \delta_0 \cdot \sin \varphi}{\cos(\delta_0 + \varphi) \cdot \cos(\delta_0 - \varphi)} \quad (17)$$

Podstawiając (12) i (16) do (5), otrzymamy

$$\sin \nu = \frac{\left(R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2} \cdot \operatorname{tg} \delta_0}{\cos \varphi} \right) \cdot \frac{\sin \delta_0 \cdot \cos \delta_0 \cdot \sin \varphi}{\cos(\delta_0 + \varphi) \cdot \cos(\delta_0 - \varphi)} \cdot \cos \varphi}{\left(R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2} \cdot \operatorname{tg} \delta_0}{\cos \varphi} \right) \cdot \left[1 + \frac{\sin^2 \delta_0 \cdot \sin^2 \varphi}{\cos(\delta_0 + \varphi) \cdot \cos(\delta_0 - \varphi)} \right]}$$

co daje

$$\sin \nu = \frac{\sin \delta_0 \cdot \cos \delta_0 \cdot \sin \varphi \cdot \cos \varphi}{\cos(\delta_0 + \varphi) \cdot \sin(\delta_0 - \varphi)} \cdot \frac{\cos \varphi}{\cos(\delta_0 + \varphi) \cdot \cos(\delta_0 - \varphi) + \sin^2 \delta_0 \cdot \sin^2 \varphi}$$

Po przekształceniu otrzymamy

$$\sin \nu = \operatorname{tg} \delta_0 \cdot \operatorname{tg} \varphi \quad (18)$$

Podstawiając (12) do (16) otrzymamy

$$d = \frac{b}{\cos \varphi} - \left(R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2} \cdot \operatorname{tg} \delta_0}{\cos \varphi} \right) \cdot \frac{\sin \delta_0 \cdot \cos \delta_0 \cdot \sin \varphi}{\cos(\delta_0 + \varphi) \cdot \cos(\delta_0 - \varphi)} \cdot \sin \varphi$$

co daje

$$d = \frac{b}{\cos \varphi} - \left(R - \frac{2b \cdot \sin^2 \frac{\varphi}{2}}{\cos \varphi} \cdot \operatorname{tg} \delta_0 \right) \cdot \frac{\sin \delta_0 \cdot \cos \delta_0 \cdot \sin^2 \varphi}{\cos(\delta_0 + \varphi) \cdot \cos(\delta_0 - \varphi)} \quad (19)$$

3. Uproszczenie wzorów

W przypadku, gdy kąt φ ma małą wartość, wzory przedstawione w rozdziale 2 można sprowadzić do prostszej postaci.

Wzór (11) można przekształcić następująco:

$$a_{el} = R \cdot \left(1 - \frac{2b}{R} \cdot \frac{\sin^2 \frac{\varphi}{2}}{\cos \varphi} \cdot \operatorname{tg} \delta_0 \right) \cdot \frac{\cos^2 \delta_0 \cdot \cos \varphi}{\cos^2 \delta_0 \cdot \cos^2 \varphi - \sin^2 \delta_0 \cdot \sin^2 \varphi}$$

i dalej

$$a_{el} = R \cdot \left(1 - \frac{2b}{R} \cdot \frac{\sin^2 \frac{\varphi}{2}}{\cos \varphi} \cdot \operatorname{tg} \delta_0 \right) \cdot \frac{1}{\cos \varphi \cdot (1 - \operatorname{tg}^2 \delta_0 \cdot \operatorname{tg}^2 \varphi)}$$

Wielkość $2b$ nigdy nie jest większa niż 1,676 m (taka jest ona tylko na kolejach Hiszpanii, Portugalii, Brazylii, Argentyny, Chile i Urugwaju). Promień koła R nigdy nie będzie mniejszy niż 0,3 m (taki jest on dla maksymalnie zużytego koła tramwajowego). Stożkowatość $\operatorname{tg} \delta_0$ bieżni koła nigdy nie będzie większa niż 0,1 (taka jest ona na zewnętrznej części bieżni dawnego konturu koła kolejowego).

Gdyby kąt φ wynosił nawet 10° (co jest nieprawdopodobne), czyli gdyby było $\operatorname{tg} \varphi = 0,17632$, $\sin \frac{\varphi}{2} = 0,087488$ oraz $\cos \varphi = 0,9848$, to i tak wartość liczbową wyrażenia

$$\frac{2b}{R} \cdot \frac{\sin^2 \frac{\varphi}{2}}{\cos \varphi} \cdot \operatorname{tg} \delta_0$$

nie byłaby nigdy większa niż 0,004342, a wartość liczbową wyrażenia $\operatorname{tg}^2 \delta_0 \cdot \operatorname{tg}^2 \varphi$ nie byłaby nigdy większa niż 0,00054576. Można więc przyjąć, że wyrażenia te są pomijalnie małe w zestawieniu z 1, a zatem wzór (11) przyjmie postać

$$a_{el} = \frac{R}{\cos \varphi} \quad (20)$$

Postępując analogicznie z wzorami (12÷19), tzn. przekształcając je i odrzucając pomijalnie małe wartości, można je znacznie uprościć i doprowadzić do następującej postaci:

– wzór (12) do:

$$e = \frac{R}{\cos \varphi} \cdot \operatorname{tg} \delta_0 \cdot \operatorname{tg} \varphi \quad (21)$$

Wobec małej wartości kąta φ można przyjąć $\cos \varphi \approx 1$, oraz $\operatorname{tg} \varphi \approx \varphi$, wobec czego mamy

$$e = (R \cdot \operatorname{tg} \delta_0) \cdot \varphi$$

– wzór (13) do:

$$b_{el} = R \quad (22)$$

– wzór (14) do:

$$c_{el} = R \cdot \frac{\operatorname{tg} \varphi}{\cos \delta_0}, \quad (23)$$

a mimośród liczbowy elipsy wyniesie

$$\varepsilon_{el} = \frac{c_{el}}{a_{el}} = \frac{R \cdot \operatorname{tg} \varphi}{\cos \delta_0 \cdot \cos \varphi}$$

czyli

$$\varepsilon_{el} = \frac{\sin \varphi}{\cos \delta_0} \quad (24)$$

– wzór (16) do:

$$R_d = R \quad (25)$$

– wzór (17) do:

$$\operatorname{tg} \mu = \operatorname{tg} \varphi \cdot \left(1 - \frac{R}{b} \cdot \frac{\operatorname{tg} \delta_0}{\cos \varphi} \right) \quad (26)$$

Ponieważ $\operatorname{tg} \varphi \approx \sin \varphi \approx \varphi$, a $\cos \varphi \approx 1$, to można zapisać

$$\mu = \left(1 - \frac{R}{b} \cdot \operatorname{tg} \delta_0 \right) \cdot \varphi \quad (27)$$

Istnieje zależność geometryczna (patrz rys.1 oraz 4) $\psi = \varphi - \mu$, zatem:

$$\psi = \varphi - \left(1 - \frac{R}{b} \cdot \operatorname{tg} \delta_0 \right) \cdot \varphi$$

czyli

$$\psi = \frac{R}{b} \cdot \operatorname{tg} \delta_0 \cdot \varphi \quad (28)$$

– wzór (19) do:

$$d = \frac{b}{\cos \varphi} \quad (29)$$

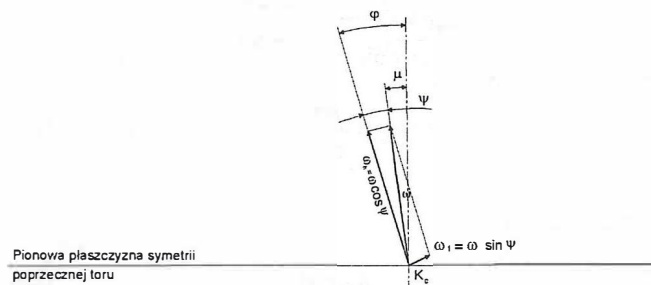
Odległość pomiędzy punktami styku mierzona wzdłuż osi symetrii bistożka wynosi

$$2d = \frac{2b}{\cos \varphi}$$

4. Właściwości kinematyczne zestawu kołowego w rozpatrywanym położeniu

4.1. Rozkład chwilowej prędkości kątowej zestawu kołowego

Z rysunku 4 wynika, że chwilową osią obrotu zestawu kołowego względem toru nie jest prosta $C_L C_P$ będąca rzutem osi zestawu kołowego na płaszczyźnie główek szyn, lecz jest nią prosta $K_L K_P$. Niech zestaw kołowy toczy się w rozpatrywanym położeniu z prędkością kątową ω , której wektor jest skierowany wzdłuż prostej $K_L K_P$. W punkcie, w którym prosta $K_L K_P$ przecina pionową płaszczyznę symetrii poprzecznej toru można tę prędkość kątową rozłożyć na dwie składowe, jak na rysunku 6.

Rys.6. Rozkład prędkości kątowej ω na składowe

Prędkość $\omega_n = \omega \cdot \cos \Psi \approx \omega$ jest prędkością kątową zestawu kołowego obracającego się wokół prostej równoległej do osi zestawu kołowego, usytuowanej na poziomie główek szyn. W jej wyniku powstaje prędkość liniowa geometrycznego środka zestawu kołowego równa:

$$v_n = R \cdot \omega_n$$

czyli

$$v_n = R \cdot \omega \cdot \cos \psi \approx R \cdot \omega \quad (30)$$

Składowa tej prędkości liniowej w kierunku wzdłuż toru wynosi

$$v_{nII} = v_n \cdot \cos \varphi$$

czyli

$$v_{nII} = R \cdot \omega \cdot \cos \psi \cdot \cos \varphi \approx R \cdot \omega \quad (31)$$

Składowa tej prędkości liniowej w kierunku prostopadłym do kierunku toru wynosi

$$v_{nI} = v_n \cdot \sin \varphi$$

czyli

$$v_{nI} = R \cdot \omega \cdot \cos \psi \cdot \sin \varphi \approx R \cdot \omega \cdot \sin \varphi \quad (32)$$

Z kolei prędkość kątową $\omega_t = \omega \cdot \sin \Psi$ jest prędkością obracania się zestawu kołowego wokół prostej prostopadłej do kierunku osi zestawu kołowego, leżącej w płaszczyźnie

główek szyn oraz w pionowej płaszczyźnie symetrii podłużnej zestawu kołowego. Prosta ta jest odchylona od kierunku toru o kąt φ (patrz rys.1 i 4).

Chwilowa prędkość kątowa zestawu kołowego wokół tej prostej wynosi (rys.6):

$$\omega_t = \omega \cdot \sin \psi \quad (33)$$

W wyniku tej prędkości kątowej powstaje prędkość liniowa geometrycznego środka zestawu kołowego, równa

$$v_t = R \cdot \omega_t$$

czyli

$$v_t = R \cdot \omega \cdot \sin \psi \quad (34)$$

Składowa tej prędkości liniowej w kierunku wzdłuż toru wyniesie

$$v_{tII} = v_t \cdot \sin \varphi$$

czyli

$$v_{tII} = R \cdot \omega \cdot \sin \psi \cdot \sin \varphi \quad (35)$$

Składowa prędkości liniowej v_t w kierunku prostopadłym do kierunku toru wyniesie

$$v_{tI} = v_t \cdot \cos \varphi$$

czyli

$$v_{tI} = R \cdot \omega \cdot \sin \psi \cdot \cos \varphi \quad (36)$$

Sumaryczna prędkość liniowa geometrycznego środka zestawu kołowego w kierunku wzdłuż toru wyniesie

$$v_{II} = v_{nII} + v_{tII}$$

czyli podstawiając tu (31) oraz (35)

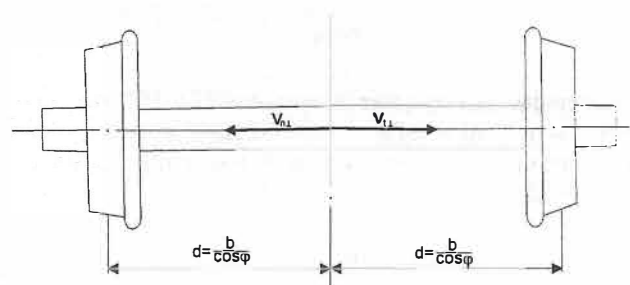
$$v_{II} = R \cdot \omega \cdot \cos \psi \cdot \cos \varphi + R \cdot \omega \cdot \sin \psi \cdot \sin \varphi$$

czyli

$$v_{II} = R \cdot \omega \cdot \cos(\varphi - \psi) \approx R \cdot \omega \quad (37)$$

Sumaryczna prędkość liniowa geometrycznego środka zestawu kołowego w kierunku prostopadłym do toru wyniesie

$$v_I = v_{nI} - v_{tI}$$

Rys.7. Prędkość zestawu kołowego w poprzek toru

czyli (patrz wzory 32 i 36)

$$v_I = R \cdot \omega \cdot \cos \psi \cdot \sin \varphi - R \cdot \omega \cdot \sin \psi \cdot \cos \varphi$$

czyli

$$v_I = R \cdot \omega \cdot \sin(\varphi - \psi) \quad (38)$$

4.2. Prędkość liniowa bieguna kołysania zestawu kołowego mierzona w poprzek toru

Prędkość liniowa bieguna kołysania zestawu kołowego mierzona wzdłuż kierunku toru, wynikająca z prędkości kątowej $v_n = \omega \cdot \cos \psi$, wynosi (patrz wzór 30)

$$v_{nIbP} = v_n \cdot \cos \varphi = R \cdot \omega \cdot \cos \psi \cdot \cos \varphi$$

Prędkość liniowa bieguna kołysania zestawu kołowego mierzona prostopadłe do kierunku toru, wynikająca z prędkości kątowej $\omega_n = \omega \cdot \cos \psi$, wynosi (patrz wzór 30):

$$v_{nIbP} = v_n \cdot \sin \varphi = R \cdot \omega \cdot \cos \psi \cdot \sin \varphi$$

Prędkość liniowa bieguna kołysania zestawu kołowego wynikająca z prędkości kątowej $\omega_t = \omega \cdot \sin \psi$, wynosi:

$$v_{tbp} = z_s \cdot \omega_t$$

czyli

$$v_{tbp} = z_s \cdot \omega \cdot \sin \psi \quad (39)$$

Składowa tej prędkości liniowej mierzona w kierunku wzdłuż toru wyniesie

$$v_{tIbP} = v_{tbp} \cdot \sin \varphi$$

czyli

$$v_{tIbP} = z_s \cdot \omega \cdot \sin \psi \cdot \sin \varphi \quad (40)$$

Składowa tej prędkości liniowej mierzona w kierunku prostopadłym do toru wyniesie

$$v_{tIbP} = v_{tbp} \cdot \cos \varphi$$

czyli

$$v_{tIbP} = z_s \cdot \omega \cdot \sin \psi \cdot \cos \varphi \quad (41)$$

Sumaryczna prędkość liniowa bieguna kołysania mierzona wzdłuż toru wyniesie

$$v_{IbP} = v_{nIbP} + v_{tIbP}$$

Podstawiając tu (31) i (40) otrzymamy

$$v_{IbP} = R \cdot \omega \cdot \cos \psi \cdot \cos \varphi + z_s \cdot \omega \cdot \sin \psi \cdot \sin \varphi$$

czyli

$$v_{IbP} = \omega \cdot (R \cdot \cos \psi \cdot \cos \varphi + z_s \cdot \sin \psi \cdot \sin \varphi) \approx \omega \cdot R$$

Sumaryczna prędkość liniowa bieguna kołysania mierzona prostopadłe do kierunku toru wyniesie (patrz rys.7)

$$v_{IbP} = v_{tIbP} - v_{nIbP}$$

Podstawiając tu (41) oraz (32) otrzymamy

$$v_{IbP} = z_s \cdot \omega \cdot \sin \psi \cdot \cos \varphi - R \cdot \omega \cdot \cos \psi \cdot \sin \varphi$$

czyli

$$v_{IbP} = \omega \cdot (z_s \cdot \sin \psi \cdot \cos \varphi - R \cdot \cos \psi \cdot \sin \varphi)$$

Dla małych kątów φ oraz ψ można przyjąć, że $\sin \psi \approx \psi$, $\sin \varphi \approx \varphi$, $\cos \psi \approx 1$, oraz $\cos \varphi \approx 1$. Wówczas równanie powyższe przyjmie postać:

$$v_{IbP} = \omega \cdot (z_s \cdot \psi - R \cdot \varphi)$$

Podstawiając tu zależność (28) i odpowiednio przekształcając, otrzymamy

$$v_{IbP} = \omega \cdot R \cdot \varphi \cdot \left(b \cdot \operatorname{ctg} \delta_o \cdot \frac{\operatorname{tg} \delta_o}{b} - 1 \right)$$

czyli

$$v_{IbP} = 0 \quad (42)$$

5. Uogólnienie uzyskanych wyników na przypadek zestawu kołowego o wklęsłych bieżniach poruszającego się po torze o wypukłych główkach szyn

Z wzoru (29) wynika, że przy małej wartości kąta φ , wielkość d praktycznie jest równa wartości b . Wobec tego przyrost odległości pomiędzy punktami styku na kołach jest pomijalnie mały. Zatem odchylenie zestawu kołowego o pewien kąt od prostopadłej do podłużnej osi symetrii toru nie ma innego wpływu na kołysanie się zestawu kołowego i na wężykowanie niż tylko poprzez fakt wtaczania się zestawu kołowego w takie położenie, w którym wystąpią różnice promieni toczenia obu kół w wyniku odsunięcia się środka geometrycznego zestawu kołowego od podłużnej płaszczyzny symetrii toru. To zagadnienie zostało już wcześniej rozpatrzone przez autorów [2, 3, 4].

Nie ma więc potrzeby analizy wpływu tego odchylenia o kąt φ na kołysanie się zestawu kołowego o wklęsłych bieżniach kół na torze o wypukłych główkach szyn, gdyż będzie to wpływ pomijalnie mały.

Literatura:

- [1] Gąsowski W., Lang R.: Kołysanie poprzeczne zestawu kołowego podczas wężykowania w torze. Część I.

Mechanika wężykowania zestawu kołowego. Pojazdy Szynowe, nr 2/1999

- [2] Gąsowski W., Lang R.: Kołysanie poprzeczne zestawu kołowego podczas wężykowania w torze. Część II. Obliczenie krzywizn konturów bieżni koła i główki szyny kolejowej oraz wyznaczenie rzeczywistego położenia kręgów tocznych zestawu kołowego na torze. Pojazdy Szynowe, nr 3/1999
- [3] Gąsowski W., Lang R.: Kołysanie poprzeczne zestawu kołowego podczas torze. Część III. Obliczenia kinematyczne zestawu kołowego przesuniętego prostopadle do

osi podłużnej toru. Zestaw kołowy o stożkowych bieżniach kół poruszających się po torze krawędziowym. Pojazdy Szynowe nr 4/1999

- [4] Gąsowski W., Lang R.: Kołysanie poprzeczne zestawu kołowego podczas wężykowania w torze. Część IV. Obliczenia kinematyczne zestawu kołowego przesuniętego prostopadle do osi podłużnej toru. Zestaw kołowy o wklęsłych bieżniach kół poruszających się po torze o wypukłych główkach szyn. Pojazdy Szynowe, nr 1/2000.